

Kemal İnat
kinat@setav.org

Türkiye’nin Doğu Akdeniz Politikası: Hedefler Araçlar Yöntemler

Yunanistan, Mısır, İsrail ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin (GKRY) bazı bölge dışı ülkelerin desteğiyle oluşturduğu Türkiye karşıtı cephe, ülkemizin ve KKTC’nin söz konusu deniz alanlarındaki haklarını gasp etme niyetiyle hareket etmektedir. Türkiye bu girişimler karşısında hukuksal, ekonomik ve askeri adımların bileşiminden oluşan bir politika ortaya koymaktadır.

Doğu Akdeniz’e en uzun kıyısı olan ülke olarak Türkiye, Suriye’den Libya’ya, Yunanistan’dan Mısır ve Filistin’e uzanan bu bölge ile yakından ilgilienmektedir. Kıbrıs, Filistin-İsrail sorunları ve Türk-Yunan anlaşmazlıkları nedeniyle uzun zamandır gerginliklere sahne olan Doğu Akdeniz, Arap isyanları süreciyle birlikte Libya, Suriye ve Mısır’da yaşanan iç savaş ya da çatışmalara da sahne olmuştur. Sorunların artmasıyla birlikte bu sorunlara doğrudan ya da dolaylı bir şekilde taraf olan aktörlerin de sayısı artmış, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Suudi Arabistan ve Fransa gibi yeni aktörler anlaşmazlıkların ve güç mücadelesinin bir parçası olarak bölge jeopolitiğine dahil olmuştur. Rusya’nın da Arap isyanları nedeniyle yaşanan karışıklığı fırsata çevirip önce geleneksel nüfuz alanı Suriye’deki askeri varlığını tahkim ettiği, ardından kendisine Libya gibi yeni nüfuz bölgeleri oluşturmaya çalıştığı görülüyor.

Bu kadar çok bölge dışı aktörün bulunduğu bir coğrafyada en önemli bölge ülkesi olan Türkiye’nin Doğu Akdeniz politikasının esasını tarihsel ve hukuk-

sal sorumlulukları çerçevesinde ülkesinin ve halkının ekonomik ve güvenlik çıkarlarını korumak ve bölge barışına katkıda bulunmak oluşturmaktadır. Tarihsel açıdan bakıldığında, Doğu Akdeniz coğrafyasının Malta ve İtalya kıyılarından doğusundan itibaren tamamının yüzlerce yıl boyunca Osmanlı hakimiyeti altında kaldığı görülür. 300-400 yıllık bu hakimiyet, Osmanlı Devleti’nin halefi olan Türkiye’ye, Libya’dan Suriye ve Yunanistan’a uzanan bu coğrafyadaki Osmanlı bakiyesi halkların huzuru ve güvenliği açısından sorumluluk yüklemektedir. Sayısız bölge dışı aktörün cirit attığı bu coğrafyaya Türkiye’nin ilgisiz kalması, tarihsel sorumluluğunun yanında ekonomik ve güvenlik çıkarları açısından da kabul edilebilir değildir.

Türkiye’nin Haritası

Türkiye’nin Doğu Akdeniz politikasının temel hedeflerinden birini ülkemizin ekonomik hak ve çıkarlarının korunması

oluşturmaktadır. Enerji kaynakları konusunda ciddi şekilde dışa bağımlılığı olan Türkiye için Doğu Akdeniz'in keşfedilen ve keşfedilmeyi bekleyen zengin doğal gaz ve petrol kaynakları büyük öneme sahiptir. Diğer bölge ülkeleri gibi Türkiye de, kendi kıta sahanlığı sınırları içerisinde bulunan deniz alanlarında enerji arama faaliyetleri yürütmektedir. Karadeniz'de olduğu gibi, Türkiye'nin Akdeniz'deki kıta sahanlığında bulunacak zengin bir doğal gaz ya da petrol kaynağının ülkemizin enerji konusunda dışa bağımlılıktan kurtulup önemli enerji üreticisi ülkeler arasına girmesini sağlayabilir. Bunun için Türkiye'nin gerek kendisinin gerekse Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) bölgedeki haklarını koruması önem kazanmaktadır. Zira Yunanistan, Mısır, İsrail ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) bazı bölge dışı ülkelerin desteğiyle oluşturduğu Türkiye karşıtı cephe ülkemizin ve KKTC'nin söz konusu deniz alanlarındaki haklarını gasp etme niyetiyle hareket etmektedir. Bu cepheye mensup ülkeler, kendilerine destek veren ülkelerin cesaretlendirmesiyle Türkiye'yi dar bir deniz alanına hapsedmeye, KKTC halkının haklarını ise tamamen yok saymaya çalışmaktadırlar.

Türkiye'nin bu girişimler karşısında izlediği yola baktığımızda ise hukuksal, ekonomik ve askeri adımların bileşiminden oluşan bir politikanın söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Ankara'nın hukuksal adımlar çerçevesinde bir yandan karşı ülkelerin Türkiye'nin haklarını ihlal edecek şekildeki oldubittilerine (MEB anlaşmaları) Birleşmiş Milletler (BM) nezdinde gerekli itirazları yaptığı, diğer taraftan ise kendi kıta sahanlığının sınırlarını belirleyecek anlaşmalar imzaladığı (KKTC ve Libya ile) görülür. Türkiye'nin bu adımları atarken adaların deniz yetki alanlarının sınırlı olmasına dair çok sayıda uluslararası mahkeme kararını ve uluslararası deniz hukukunu kesmeme ilkesini (principle of non-cut off) esas

Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar Oruç Reis sismik gemisine eşlik eden askeri gemilerin komuta edildiği Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda incelemelerde bulundu. Akar, bölge ile hiç alakası olmayan Avrupalı müttefiklerin binlerce kilometreden gelerek Doğu Akdeniz'deki askeri varlığını güçlendirme eylemlerinin ittifak ruhu ile bağdaşmadığını belirtti. (14 Ağustos 2020)

Tarihsel açıdan bakıldığında, Doğu Akdeniz coğrafyasında 300-400 yıllık hakimiyet kuran Osmanlı Devleti'nin halefi olan Türkiye'nin, sayısız bölge dışı aktörün cirit attığı bu coğrafyaya ilgisiz kalması, tarihsel sorumluluğunun yanında ekonomik ve güvenlik çıkarları açısından da kabul edilebilir değildir.

aldığı, Yunan anakarasına çok uzak olan bu ülke adalarının Türkiye'nin kıta sahanlığını kesemeyeceğini ileri sürdüğü görülür. Buna karşılık Yunanistan'ın Türkiye, İtalya ve Mısır ile kıta sahanlığı sınırlandırma meselelerinde tutarsız bir tavır içerisinde olduğu söylenebilir.

Yunanistan'ın İtalya ile imzaladığı MEB anlaşmasında İyon Denizi'ndeki adalarını hesaba katmadan sınırlandırılmasına razı olduğu, Mısır ile imzaladığı MEB anlaşmasında ise bazı adaların yok sayılmasını kabul ettiği, Türkiye ile bir sınırlandırma söz konusu olduğunda ise adaların kıta sahanlığı olması gerektiğini iddia ettiği görülmektedir. Atina'nın Türkiye söz konusu olduğunda bu şekilde uzlaşmaz bir tavır içerisinde olmasında başta Fransa olmak üzere bazı Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin desteğini arkasına almasının etkisi büyüktür. Ankara'nın beklentisi, Yunanistan'ın bu tutarsız politikaları değiştirmesi, maksimalist iddialarından vazgeçerek Türkiye ile hakkaniyete dayalı bir karasuları ve MEB sınırlandırma anlaşması yapmasıdır. GKRY ile sorunun hukuksal çözümü konusunda ise Türkiye, GKRY hükümetini Kıbrıs adına görüşmeler yapmaya yetkili görmediği için öncelikle Kıbrıs meselesinin çözümünü talep etmektedir. 1974'te aday Yunanistan'la birleştirmek (enosis) isteyen EOKA-B örgütünün yaptığı darbenin ardından Türkiye'nin garantör ülke olarak gerçekleştirdiği haklı müdahalenin üzerinden uzun zaman geçmesine rağmen Batılı ülkelerin Rum tarafını destekleyen politikaları yüzünden Kıbrıs'ta Türk tarafının güvenliğini ve haklarını garanti altına alan bir anlaşma sağlanması mümkün olmadı.

Güç-Hukuk Dengesi

Gerek Kıbrıs sorunu gerekse diğer bölge sorunları açısından bakıldığında Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasının önemli hedeflerinden birinin güvenlik olduğu görülür. Türkiye'nin, Kıbrıs Türklerinin ve bütün bölge halklarının güvenliğinin sağlanmasının Ankara'nın bölge politikası açısından önemli olduğunun altını çizmek gerekir. Kıbrıs'ın yanında, Ege adaları sorunu, Suriye, Filistin-İsrail, Lübnan ve Libya sorunları, Doğu Akdeniz'de güç politikasının öne çıktığını ve gerek bölge ülkelerinin gerekse bölge dışı ülkelerin uyguladığı güç politikasına karşı sağlam bir şekilde durulmaması halinde Türkiye açısından büyük zararlara

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yeniden Navtex ilan etmesiyle Oruç Reis, Ataman ve Cengizhan gemileri 1 Eylül'e kadar belirlenen alanlarda araştırma çalışmalarına devam etti. (27 Ağustos 2020)

yol açabileceğinin işaretlerini vermektedir. Ankara her ne kadar bölgeye yönelik politikasında uluslararası hukuku esas alıyor ve bölge halklarının demokrasi mücadelesine destek veriyor olsa da uluslararası siyasal sistemin gerçekleri Türkiye'nin gerektiğinde askeri ve ekonomik güç araçlarını kullanmasını zorunlu kılıyor.

Bu çerçevede Ankara'nın Libya'daki uluslararası camia tarafından tanınan meşru Ulusal Mutabakat Hükümeti'ne (UMH) darbeci General Hafter karşısında destek vermesi Türkiye'nin Doğu Akdeniz'e yönelik güvenlik politikasıyla yakından ilgilidir. Bu destek sayesinde ayakta kalan UMH ile Kasım 2019'da imzalanan Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Mutabakat Türkiye'nin kıta sahanlığı sınırlarını netleştirmesine ve BM'ye bildirip ilan etmesine imkan vermiştir. Türkiye'nin yakın tarihsel, kültürel ve ekonomik bağlarla sahip olduğu Libya'daki meşru hükümetin bundan sonraki süreçte de desteklenmesi Ankara'nın Doğu Akdeniz politikasının önemli hedeflerinden biri olmaya devam edecektir. Zira Türkiye bu şekilde hem BAE, Fransa ve Rusya gibi bölge dışı güçlere hem de Mısır, İsrail ve Yunanistan gibi bölgesel aktörlerin Libya'da Mısır'dakine benzer bir darbeci cunta rejimi inşa edip bu ülkenin zengin enerji kaynaklarını sömürmelerine seyirci kalmayacağı mesajını vermektedir. Bu ülkelerden farklı olarak Ankara, meşruiyetini halktan alan bir Libya yönetimiyle eşit ortaklığa dayalı ve iş birliği temelli bir ilişki kurmayı arzu etmektedir.

Türkiye, meşruiyetini halktan alan iktidarlara iş birliğini esas alan politikasını Libya'nın yanında Mısır, Filistin, Lübnan ve Suriye gibi bölge ülkeleriyle ilişkilerinde de öne

Ankara, her ne kadar bölgeye yönelik politikasında uluslararası hukuku esas alıyor ve bölge halklarının demokrasi mücadelesine destek veriyor olsa da uluslararası siyasal sistemin gerçekleri Türkiye'nin gerektiğinde askeri ve ekonomik güç araçlarını kullanmasını zorunlu kılıyor.

çıkarmaktadır. Bu politika çerçevesinde Mısır'daki darbeye karşı çıkan Ankara, Lübnan'da halkın tercihlerini hiçe sayacak şekilde İran, Suudi Arabistan ve Fransa gibi ülkelerin nüfuz politikalarının yansıması olarak şekillenmiş yapay siyasal yapıyı eleştirip bu ülkeye dış müdahalelere karşı çıkmıştır. Ayrıca Suriye'de kitlesel katliamlar üzerine iktidarını tesis etmeye çalışan Esed rejimine destek veren ülkeleri bu şekilde ülkenin istikrara kavuşamayacağı konusunda uyarmıştır. İsrail'in saldırgan politikalarına karşı çıkan ve bu saldırganlığına rağmen İsrail'i destekleyen Batılı ülkeleri eleştiren Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu karşı çıkışı nedeniyle küresel İsrail lobisinin hedefi haline gelse de hakkı savunan politikasından vazgeçmemiştir.

Doğu Akdeniz politikasındaki hedeflerine ulaşmak için Türkiye'nin özellikle son yıllarda gerek ekonomik gerekse askeri kapasitesini ciddi şekilde artırdığı görülüyor. Bölgede imzaladığı anlaşmalarla sınırlarını ilan ettiği kıta sahanlığında varlığını göstermek adına iki sismik araştırma ve üç derin sondaj gemisinden oluşan güçlü bir enerji filosu kuran Türkiye, bu gemilerin arama faaliyetleri ve onlara eşlik eden askeri gemilerin varlığıyla Doğu Akdeniz'de hesaba katılması gereken bir aktör olduğunu gösteriyor. Söz konusu filo olmasaydı Türkiye'nin bölgedeki deniz yetki alanları üzerindeki iddialarının altını doldurmak zorlaşacaktı. Bu yüzden Türkiye'nin hem denizlerde enerji arama faaliyetleri için güçlü bir filo oluşturması hem arama-sondaj gemilerine eşlik edecek askeri gemilerinin yetenek ve sayılarının artırılması hem de özellikle İHA ve SİHA'lardan oluşan bir hava gücüyle bu faaliyetlere destek vermesi Ankara'nın Doğu Akdeniz politikasının en önemli araçlarından birini oluşturmaktadır. Bu çerçevede Türkiye'nin "güç ve hukuk dengesini gözetken" bir Doğu Akdeniz politikası izlediğini söylemek mümkündür. **■**